

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Bilgi Okuryazarlıklarının Değerlendirilmesi

Evaluation of Preservice Primary School Teachers' Information Literacy

Mustafa BAŞARAN

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği ABD. Ankara-TÜRKİYE

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, sınıf öğretmeni adaylarının bilgi okuryazarlığı durumlarını tespit etmektir. Çalışmada, bilgi okuryazarlığı kavramı, bilgi okuryazarlığı becerileri ve bilgi okuryazarı olmanın önemi tartışılmış; öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı düzeyleri, bilgiye ulaşmada, bilgiyi işlemede ve sunmada karşılaştıkları güçlükleri ve kullandıkları araç gereçleri belirlemek amacıyla uygulanan anket sonuçları, tablolar halinde verilerek yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Okuryazarlığı, Öğretmen Yetiştirme

ABSTRACT

Aim of this study is to determine primary school teacher candidates' information literacy level. In this study, information literacy concept, information literacy skills and importance of information literacy have been discussed. Then level of primary school teacher candidates' information literacy, difficulties in using and presentation of information have been analyzed and presented with tables.

Key Words: Information Literacy, Teacher Training

1. Giriş

Bilgiye sahip olmanın ve bilgi üretmenin siyasi ve ekonomik getirilerinin her zamankinden daha çok olduğu günümüz "Bilgi Çağında", bilgiyi arama ve etkili bir

şekilde kullanma şeklinde tanımlanabilecek bilgi okuryazarlığının önemi de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde, bilgi okuryazarlığının önemi ve bilgi okuryazarlığı becerileri tartışılmıştır. Kuramsal çerçeve bu şekilde oluşturulduktan sonra ikinci bölümde, araştırmanın yöntemi tanıtılmış; üçüncü bölümde, araştırma sonucu elde edilen bulgular, tablolar halinde verilerek yorumlanmıştır. Son bölümde ise, araştırmanın sonuçları verilmiştir.

1.1. Bilgi Okuryazarlığı

İlgili literatürde, bilgi okuryazarlığı ve içerdiği beceriler, farklı olarak tanımlansa da bilgi okuryazarlığının en genel hatlarıyla, bilgiyi toplama, değerlendirme, örgütleme ve sunma becerilerini içerdiğini söylemek mümkündür (Erdem ve Akkoyunlu, 2002; Council of Australian University Librarians, 2001; <http://gladstone.vsb.bc.ca/library/infolit>, 2005; <http://dizzy.library.arizona.edu/library>, 2002; Tonta, 2005; <http://elma.net.tr>, 2005 vd.).

Bilgiyi toplama aşamasında, önce bilgi sorunu tanımlanmalı; karşılaşılan sorun ve bu sorunu çözmek için ihtiyaç duyulan bilginin tespiti yapılmalıdır. Konu, tümüyle tespit edilmeli ve konunun sınırları çizilmelidir. Elde edilmek istenen bilginin bir soru cümlesi haline getirilmesi, ihtiyaç duyulan bilgiye ulaşmada bireye yardımcı olacaktır. Eğer bir grup çalışması yapılacaksa, görev dağılımı, iş analizi ve her üyenin bulmakla sorumlu olduğu bilginin tespiti yapılmalıdır.

Bilginin nerede aranacağına tespiti, bilgiye ulaşmanın en önemli aşamasıdır. Bu aşamada muhtemel bilgi kaynakları tespit edilmelidir. Kaynak kişiler, kütüphaneler, gözlem, deney, medya (taraması), yazılı materyaller (ansiklopediler, kitaplar, sözlükler vb.) ve internet kullanılabilir muhtemel bilgi kaynaklarıdır. Aranılan bilginin farklı bilgi kaynaklarında bulunması muhtemeldir. Bu durumda ihtiyaç duyulan bilginin formatı önemlidir. Eğer bilgi dijital ortamda saklanacak, değiştirilecek veya paylaşılacaksa internet; aranılan bilgi fotokopi veya mikro-film olarak saklanacak veya hedef kitleye ulaştırılacaksa kütüphaneler tercih edilebilir.

Bilgi arama aşamasında arama stratejileri geliştirmek gerekmektedir. Arama stratejileri geliştirme konusu, bu çalışmanın kapsamı dışındadır ancak, arama stratejilerine örnek olarak internette ve kütüphanelerde kullanılacak arama stratejileri şu şekilde özetlenebilir:

İnternette bilgi aramak için genellikle arama motorları kullanılmaktadır. Arama motorları internet ağında saklanan bilgilerin birçoğunu veritabanına kaydetmekte; bulunması istenen ifadeyi bu veritabanında hızla aramaktadır. Arama motorlarının çalışma prensipleri birbirlerinden farklı olabilmektedir. Bazıları dizin arama mantığıyla çalışırken, bazıları anahtar kelime arama mantığıyla çalışmaktadır. Farklı arama motorları farklı indeksleme yöntemleri kullandığı için, ihtiyaç duyulan bilgi, farklı arama motorları kullanılarak aranmalıdır. Aranılan konuyu en iyi ifade eden anahtar kelimeler seçilmelidir. İhtiyaç duyulan bilginin niteliğine göre “ve”, “veya”; ilgisiz bilgilerin listelenmesini önlemek için “-” kullanılabilir. Bir başka strateji de “büyük/küçük harf duyarlılığını” kullanmaktır (Halis, 2002).

Bilgiye ulaşmak için en çok kullanılan kaynaklardan biri de kütüphanelerdir. Kütüphanelerde bilgi kaynakları belli bir düzene göre tasnif edilip saklanmaktadır. Kütüphanelerde genellikle referans kartları veya bilgisayar kayıtları kullanılmaktadır. Bu kayıtlar kullanılarak, aranılan bilginin yeri tespit edilebilir. Ancak bazı bilgiler kütüphanede olduğu halde bu kayıtlara geçirilmemiş olabilir. Bu durumda kütüphanelerin bilgi kaynaklarını nasıl tasnif edip düzenlediği tespit edilmelidir. Böylelikle aranılan bilgiye ulaşılması daha kolay olacaktır. Kütüphane görevlilerinin kitapları beklemek için değil; bilgi arayan bireylere yardımcı olmak için orada oldukları da akıldan çıkarılmamalıdır.

Bilgi kaynağını bulmak genellikle bir anlam ifade etmez. Bilgi kaynağının içindeki bilgilerden, işe yarayan bilgiyi seçmek gerekmektedir. Bunun için kitaplardaki veya diğer basılı materyallerdeki “içindekiler” ve “dizin” kullanılabilir. Bilgisayarlarda birçok programda aranılan kelimeyi veya cümleyi bulmak için muhtelif seçenekler mevcuttur. Örneğin Word’de veya ‘İnternet Explorer’da, “ara” (kısa yolu: ctrl+f) opsiyonu, metni taramak için kullanılabilir.

Bulunan bilginin değerlendirilmesi de çok önemlidir. Özellikle internet ortamında doğruluğu şüpheli bir yığın bilgi vardır. İnternette alınan bilgilerin bilimsel olup olmadığına veya en azından güvenilir bir sitede yayınlanıp yayınlanmadığına dikkat edilmelidir. Basılı kaynaklarda ise durum biraz daha değişiktir. Günümüzde yaşanan hızlı değişim, basılı eser yayınlandığında doğru kabul edilen bazı bilgilerin değişmesine neden olmaktadır ancak, basılı kaynaklardaki bilgilerin değiştirilmesine imkân yoktur. Bu yüzden basılı kaynakların basım yılına ve yayınevine dikkat etmek gerekmektedir. Basılı kaynakların kaynakçalarının incelenmesi, yazarın değişik kaynaklardan araştırılması ve ulaşılan bilginin diğer kaynaklarda aranması gerekmektedir.

Ulaşılan bilginin, amaca ve hedef kitlenin özelliklerine göre başka bilgilerle birleştirilmesi, manipüle edilmesi ve uygun formata getirilmesi gerekmektedir. Yazılı bilgilerin resimlerle, filmlerle veya ses kayıtları ile desteklenmesi bilgiyi paylaşma aşamasında olumlu sonuçlar doğuracaktır. Ekonomik imkânlar ve zaman dikkate alınarak bilgilerin formatları değiştirilebilir. Örneğin tarayıcılar kullanılarak yazılı belgeler dijital ortama aktarılabilir; metin halinde çok yer kaplayan ve incelenmesi uzun süren bir bilgi, grafik veya tablo olarak düzenlenebilir veya farklı formatta çok yer kaplayan bir resim, farklı bir formata dönüştürülerek kayıt edildiği araç üzerinde kapladığı alan küçültülebilir.

Bilgisini paylaşmak isteyen birey, bilgiyi hangi ortamda paylaşacağını, fiziki imkânları, ulaşabileceği araç gereci, hedef kitlenin ön öğrenmelerini, hedef kitlenin öğrenme özelliklerini değerlendirmeli; bilgi paylaşma amacını ve bilgi paylaşımında kullanacağı araç-gereci veya bilgisayar programlarını tespit etmelidir.

Konuyla ilgilenen araştırmacılar veya çalışma grupları, bilgi okuryazarı bir bireyin sahip olduğu becerileri, diğer bir ifadeyle bilgi okuryazarlığı standartlarını tespit etmişlerdir.

Bilgi okuryazarı bireyin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Aradığı bilgiyi kesin olarak teşhis eder
- İhtiyaç duyulan bilgiyi esas alarak sorular formüle eder

- Potansiyel bilgi kaynaklarını tespit eder
- Etkili arama stratejileri geliştirebilir
- Bilgisayarı veya diğer teknolojileri etkili bir şekilde kullanarak bilgiye erişebilir
- Ulaştığı bilgiyi değerlendirir
- Pratikte kullanabilmek için bilgiyi organize eder
- Yeni bilgileri, ön öğrenmeleri veya sahip olduğu diğer bilgilerle bütünleştirir
- Ulaştığı bilgiyi, eleştirel düşünmede veya karar vermede etkili bir şekilde kullanır (ERIC, 2004).

Avustralya Üniversitesi Kütüphaneciler Konseyi'nin (2001) (Council of Australian University Librarians) geliştirdiği bilgi okuryazarlığı standartları da şu şekilde özetlenebilir:

- Bilgi ihtiyacını açık bir şekilde ifade etmek
- Bilgi kaynaklarının bilgiyi yayınlama amacını, sağladığı olanakları ve uygunluğunu tespit etmek
- Bilginin maliyetini ve sağlayacağı faydayı değerlendirmek
- Ulaşılan bilginin türünü ve sunuluş formatını/şeklini değerlendirmek
- Bilgiye ulaşmak için, en uygun arama stratejisini veya bilgiye ulaşma aracını seçmek
- Seçilen arama stratejisini etkili bir şekilde kullanmak
- Çeşitli metotlar kullanarak, bilgiyi düzenlemek
- Ulaşılan bilginin yararlılığını tespit etmek
- Ulaşılan bilginin ana fikrini çıkarmak ve bilgiyi özetlemek
- Hem bilgiyi hem de bilginin kaynağını değerlendirmek için, açık seçik ve etkili ölçütler geliştirmek
- Konunun uzmanları veya diğer bireylerin konuyla ilgili düşüncelerini dikkate alarak, ulaşılan bilginin nasıl yorumlanacağına veya nasıl anlaşılması gerektiğine karar vermek
- Ulaşılan bilginin doğruluğunu araştırmak

- Bilgi kaynağını ve bilgiyi, bütünlüğü bozulmayacak ve güvenilir bir şekilde kaydetmek veya almak
- Resim, ses, metin veya dataları legal olarak elde etmek, depolamak ve yayınlamak
- Yeni bilgilere ulaşmak için, halihazırdaki bilgileri kullanmak
- Yeni bilgiler oluşturmak için ana fikirleri sentezlemek
- Yeni bilgiler oluşturmak için eski bilgileri gözden geçirmek
- Grup üyeleri ile iyi iletişim kurmak
- Yeni bilgileri, doğruluğunu veya geçerliliğini test etmek için eski bilgilerle karşılaştırmak
- Bilgi kullanımında, kültürel ve sosyoekonomik değişkenleri; kanuni zorunlulukları ve etnik farklılıkları dikkate almak
- Bilgi kaynaklarını kullanmak için, ilgili kanun veya yönetmenlikleri araştırmak ve bu kurallara uymak
- Bilgiyi paylaşma aşamasında bilgi kaynaklarını belirtmek
- Hayat boyu öğrenmenin olabilmesi için, bilgi teknolojilerini ve öğrenme kavramı ile ilgili gelişmeleri dikkate almak
- Yeni bilgilerin, demokratik yapı, bireysel değerler ve farklılıkları uzlaştırma açısından neler içerdiğini değerlendirmek

1.2. Bilgi Okuryazarı Olmanın Önemi

Günümüzde bilgi üretmenin, bilgiye sahip olmanın ve bilgiyi paylaşmanın önemi o denli artmış; bilgi miktarı ve çeşitliliği o denli fazlaşmıştır ki içinde bulunduğumuz bu çağa bilgi çağı denilmeye başlanmıştır. Bilgiye yatırım yapan, bilgi üreten ve istediği bilgiyi istediği şekilde hedef kitlesine ulaştıran devletler, kurumlar veya kişiler daha başarılı olmakta, rakiplerini kolayca alt edebilmekte; özellikle devletler sahip oldukları ve ürettikleri bilgi miktarına paralel olarak siyasi ve ekonomik birçok fayda sağlamaktadırlar.

Günümüzde hemen her alanda çok hızlı gelişmeler olmaktadır. Yazılı sembollerini okuyabilmek ve matematiksel problemleri çözebilmek, modern toplumda bireylerin hayatlarını sürdürebilmesi için yeterli olamamaktadır. Bireylerin değil akademik veya entelektüel gelişimlerini sürdürebilmek, günlük hayatlarını devam ettirebilmek için bile ihtiyaç duyduğu beceriler oldukça fazlaşmıştır. Günümüzde bireylerin metin okuryazarlığı ve aritmetik dışında ihtiyaç duyduğu becerilere, konuşma, dinleme, akıl yürütme, problem çözme, yaratıcılık, grupla çalışma, kaynak kullanımı, bilgisayar okuryazarlığı, görsel okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı ve bilgi okuryazarlığı örnek olarak gösterilebilir (Erdem ve Akkoyunlu, 2002).

Bilgiye duyulan ihtiyaç, bilgi miktarı ve çeşitliliğindeki artış, bilgi okuryazarlığını bir zorunluluk haline getirmiştir (Council Of Australian University Librarians, 2001). Günümüzde, teknolojiye gelişmelere ve yetişmiş insan gücündeki artışa paralel olarak, bilgi miktarı da hızla artmaktadır. Bir bilgi üretim kurumu olarak bilim, her gün yüzlerce yeni veri üretmektedir. Kütüphanelerdeki bilgi miktarı akıl almaz büyüklüklere ulaşmıştır. Evrensel bir beyin olarak nitelendirilebilecek internette trilyonlarca belge, doküman veya resim bulunmaktadır. Tüm bunların yanında insanlar gündelik hayatlarında bireysel olarak bilgi üretmekte ve paylaşmaktadır. Örneğin; günümüzde her birey istediği bilginin en azından bir bölümüne kolayca ulaşabilmekte; bilgilerini birleştirerek değiştirerek veya maniple ederek (gerçek/gerçek dışı) yeni bilgiler üretmekte ve yayınlamaktadır. Kütüphanelerde, internette veya özel bilgi arşivlerinde bulunan bu boyuttaki bilgi miktarından işe yarayan bilgiyi bulmak, elde edebilmek ve değerlendirmek için bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip olmak gerekmektedir.

Bilgi okuryazarlığı, çeşitli formatlarda sunulan bilgiyi almayı ve hedef kitlenin özelliklerine göre bilginin formatını değiştirmeyi de içermektedir. Bilgi basılı materyaller (kitap, gazete vb.) aracılığıyla yayınlandığı gibi; manyetik veya dijital (CD, disket, kaset, internet vb) olarak da yayınlanabilmektedir. Bilgi paylaşımında bilginin niteliğine ve hedef kitlenin özelliklerine göre, yazılı semboller (harfler), ses kayıtları, şekiller, resimler, filmler, grafikler, tablolar kullanılmaktadır. Bilginin yayınlanması,

değerlendirilmesi, değiştirilmesi veya saklanması için bilgisayar kullanılacaksa, yine bilginin niteliği ve hedef kitlenin özelliklerine göre kullanılan bilgisayar programı, dolayısıyla bilginin formatı değişmektedir.

Özellikle akademik ortamlarda ve iş yaşantısında bilginin doğruluğu, hayati bir önem taşımaktadır. Ayrıca, yanlış bilgilendirmenin uluslararası ve şirketler arası rekabette kullanıldığı da bir vakiydir. Yanlış bilgilendirilme/bilgilenme yüzünden bireysel veya ulus olarak zarar görmek mümkündür. Bu sebepten dolayı, bir bilgi okuryazarlığı becerisi olarak kabul edilen bilginin doğruluğunun sınanması çok önemlidir.

Günümüzde bilgi miktarında büyük artış olmuş, bilgiye ulaşmak hem kolay hem de ucuz bir hale gelmiştir. Bu sebeplerden dolayı, bilgiyi hedef kitleye ulaştırmak çok bir anlam ifade etmemektedir. Bilgiyi hem hedef kitlenin özelliklerine göre hem de hedef kitlenin dikkatini çekecek bir şekilde düzenlemek, bilgi paylaşımında en çok dikkat edilmesi gereken ilkelerden biridir. Günümüzde, bilgi iletimi için, bilgiyi hedef kitleyi oluşturan bireylerin adeta gözünün içine sokmak gerekmektedir (Tonta, 2005). Bir bilgi okuryazarlığı becerisi olarak kabul edilen bilginin hedef kitlenin özelliklerine göre düzenlenmesi, bu açıdan çok önemlidir.

Bireyler, çalıştıkları işte başarılı olmak ve ilerleyebilmek için, uğraşı alanları ile ilgili her gelişmeyi takip etmek zorundadır. Bu zorunluluktan dolayı “hayat boyu öğrenme” kavramı ortaya çıkmıştır. Hayat boyu öğrenme ile bilgi okuryazarlığı arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Yukarıda da değinildiği gibi, günümüzde bir bilgi patlaması yaşanmakta ve bireyler, bilgi bombardımanına maruz kalmaktadır. Bireylerin hangi bilgiye nasıl ulaşip elde edeceğini bilmesi, hayat boyu öğrenmede bireylerin ihtiyaç duyduğu bir beceridir. Bireylerin boş zamanlarında ve yalnız başına, işleri ile ilgili ihtiyaç duydukları zihni donanımları edinebilmeleri için bilgi okuryazarı olmaları gerekmektedir (Hancock, 2005).

1.3. Araştırmanın Amacı

Geleceğin karar alıcılarının bilgi okuryazarı olmaları, ülkemizin geleceği açısından çok önemlidir. Geleceğin karar alıcılarını yetiştirmek üzere eğitilen sınıf öğretmeni

adaylarının bilgi okuryazarı olmaları beklenmektedir. Bu araştırma, bilgi çağının en önemli becerilerinden biri olan “bilgi okuryazarlığı” hakkında sınıf öğretmeni adaylarının yeterliliklerini belirlemek için yapılmıştır.

2. Yöntem

Araştırmanın çalışma evreni, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği AD. dördüncü sınıfta öğrenim gören toplam 372 sınıf öğretmeni adaydır. Bu evrenden 144 öğretmen adayına ulaşılmış ve anket uygulanmıştır. Bu öğretmen adaylarının 70’i birinci öğretim, 74’ü ikinci öğretime devam etmektedir.

Araştırmanın yöntemi, olayları ve olguları doğal koşulları içinde inceleyip betimleyen, alan araştırması yöntemidir. Olay ve olguları betimlemek için anket kullanılmıştır. Anket, ilgili kuramsal literatür taranarak oluşturulmuş; oluşturulan bu taslak anket, 50 öğretmen adayına uygulanmış ve bu uygulama sonucu anketteki bazı maddeler çıkarılmış veya düzeltilmiştir. Anketin geçerliliği uzman görüşüne başvurularak sağlanmıştır. Güvenilirlik için alfa testi yapılmıştır. Alfa testi sonucunda bazı maddeler anketten ya tamamen çıkarılmış veya değiştirilmiştir. Anketin, kullanılan bilgi kaynakları ile ilgili bölümü için alfa katsayısı .79; kullanılan arama motorları ile ilgili bölümü için .66; bilgiyi değiştirmek için kullanılan bilgisayar programları için .71; bilgiyi sunmak için kullanılan araç gereçler için .70; bilgi okuryazarlığı becerileri için .69 ve bilgiye ulaşım bilgiyi işleme ve sunma sürecinde karşılaşılan güçlükler için .68 olarak bulunmuştur.

Anket, araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Anketten elde edilen veriler, SPSS 11.0 programı kullanılarak işlenmiştir. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde yüzde (%) ve frekans (F) kullanılmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde uygulanan anket sonucu elde edilen veriler, tablolar halinde verilerek yorumlanmıştır.

Tablo-1. *Bilgi Kaynaklarının Öğretmen Adayları Tarafından Kullanılma Oranları*

Kullanılan Bilgi Kaynakları	Hiçbir zaman		Nadiren		Ara sıra		Her zaman	
	F	%	F	%	F	%	F	%
1. Kütüphane	-	-	39	27.1	51	35.4	54	37.5
2. İnternet	2	1.4	5	3.5	17	11.8	120	83.3
3. Kaynak kişiler	8	5.6	45	31.3	52	36.1	39	27.1
4. Kurumlar	13	9.0	56	38.9	57	39.6	18	12.5

Tablo-1’de görüleceği üzere, öğretmen adayları bilgi kaynağı olarak en fazla interneti kullanmaktadır. Öğretmen adaylarının %83.3’ü bilgi aramak için interneti her zaman kullandığını belirtmiştir. Tüm öğretmen adayları, nadiren de olsa, kütüphaneye gitmektedir. Kaynak kişiler ve kurumlar bilgiyi aramak için daha az kullanılmaktadır.

Tablo-2. *İnternette Bilgi Aramak İçin Kullanılan Arama Motorlarının Öğretmen Adayları Tarafından Kullanılma Oranları*

Kullanılan Arama Motorları	Hiçbir zaman		Nadiren		Ara sıra		Her zaman	
	F	%	F	%	F	%	F	%
1. Google	-	-	5	3.5	11	7.6	128	88.9
2. Yahoo	60	41.7	29	20.1	43	29.9	12	8.3
3. Eric	112	77.8	13	9.0	16	11.1	3	2.1
4. Excite	113	78.5	16	11.1	12	8.3	3	2.1
5. Arbul	67	46.5	27	18.8	31	21.5	19	13.2
6. Netbul	72	50.0	34	23.6	26	18.1	12	8.3
7. Superonline	90	62.5	33	22.9	16	11.1	5	3.5

Öğretmen adaylarının en çok kullandığı arama motoru Google’dır. Ankete cevap veren öğretmen adaylarının %88,9’u Google’ı her zaman kullandığını belirtmiştir. Google’dan sonra en çok kullanılan arama motoru Arbul’dur. Tablo-2’de Türkçe yayınlanan arama motorlarının yabancı dilde yayınlanan arama motorlarından daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Öğretmen adaylarının %77,8’i Eric’i hiç kullanmadığını; %9’u da nadiren kullandığını belirtmiştir. Öğretmen adaylarının, eğitimle ilgili akademik çalışmaların yayınlandığı Eric’i çok az kullanması manidardır. Eric’in İngilizce yayınlanması bu sonucun çıkmasında etkili olabilir.

Tablo-3. Bilgiyi İşlemek ve Sunmak İçin Yararlanılan Bilgisayar Programlarının Öğretmen Adayları Tarafından Kullanılma Oranları

Bilgiyi işleme ve sunma aşamasında bilgisayar programları	Hiçbir zaman		Nadiren		Ara sıra		Her zaman	
	F	%	F	%	F	%	F	%
1. Kelime işleme programları (Word vb.)	3	2.1	7	4.9	19	13.2	115	79.9
2. Sayı işleme programları (Excel vb.)	17	11.8	38	26.4	63	43.8	26	18.1
3. Resim işleme programları (Paint. vb.)	30	20.8	37	25.7	46	31.9	31	21.5
4. Sunu Programları (Power point vb.)	30	20.8	42	29.2	39	27.1	33	22.9
5. Film veya ses programları (Media-player vb)	62	43.1	39	27.1	21	14.6	22	15.3

Tablo-3'te görüleceği üzere bilgiyi sunma ve değiştirmede öğretmen adayları en çok kelime işleme programlarını kullandıklarını belirtmişlerdir. Sayı ve resim işleme, sunu ve film/ses işleme programları, öğretmen adayları tarafından çoklukla kullanılmamaktadır.

Tablo-4. Bilgi Paylaşımı Aşamasında Yararlanılan Araç Gereçlerin Öğretmen Adayları Tarafından Kullanılma Oranları

Bilgi Paylaşımı İçin Kullanılan Araç Gereçler	Hiçbir zaman		Nadiren		Ara sıra		Her zaman	
	F	%	F	%	F	%	F	%
1. Fotokopi	1	.7	1	.7	32	22.2	110	76.4
2. Tepegöz	1	.7	12	8.3	68	47.2	63	43.8
3. Projektör (data-show)	49	34.0	36	25.0	47	32.6	12	8.3
4. e-mail	20	13.9	24	16.7	55	38.2	45	31.3
5. Netmeeting	112	77.8	16	11.1	13	9.0	3	2.1
6. Manyetik veya elektronik kayıt araçları (CD. disket. HDD)	22	15.3	17	11.8	38	26.4	67	46.5

Öğretmen adayları bilgi paylaşımında netmeeting ve projektör hariç, diğer araç gereçleri oldukça fazla kullanmaktadırlar. Öğretmen adaylarının bilgi paylaşımında daha çok fotokopiyi, dolayısıyla basılı materyalleri ve manyetik/dijital kayıt araçlarını kullandıkları görülmektedir.

Tablo-5. Bilgiyi Taşımak veya Saklamak İçin Yararlanılan Araç Gereçlerin Öğretmen Adayları Tarafından Kullanılma Oranları

Bilgiyi Taşımak ve Saklamak İçin Kullanılan Araç Gereçler	Hiçbir zaman		Nadiren		Ara sıra		Her zaman	
	F	%	F	%	F	%	F	%
1. Fotokopi	1	.7	5	3.5	35	24.3	103	71.5
2. e-mail	24	16.7	26	18.1	55	38.2	39	27.1
3. CD, Disket, flash disk	5	3.5	12	8.3	26	18.1	101	70.1
4. Bilgisayar	5	3.5	14	9.7	34	23.6	91	63.2
5. Mikro-film	113	78.5	15	10.4	12	8.3	4	2.8

Tablo-5'te görüleceği üzere, öğretmen adayları bilgiyi saklamak veya taşımak için en çok fotokopi ve CD, disket gibi dijital/manyetik kayıt araçları kullanmaktadırlar. Öğretmen adaylarının bilgiyi taşımak veya saklamak için mikro-film hariç diğer araç gereçleri oldukça çok kullandıklarını söylemek mümkündür.

Tablo-6. Öğretmen Adaylarının Bilgi Okuryazarlığı Becerilerini Kullanma Oranları

Bilgi okuryazarlığı becerileri	Hiçbir zaman		Nadiren		Ara sıra		Her zaman	
	F	%	F	%	F	%	F	%
1. Bilginin doğruluğunu kontrol etme	21	14.6	37	25.7	42	29.2	44	30.6
2. Ulaşılan bilgileri sınıflandırma	20	13.9	23	16.0	51	35.4	50	34.7
3. Ulaşılan bilgileri tasnif edip saklama	19	13.2	31	21.5	54	37.5	40	27.8
4. Ulaşılan bilgilerle, mevcut bilgileri ihtiyaca göre birleştirme	4	2.8	47	32.6	50	34.7	43	29.9
5. Ulaşılan bilgilerin alma ve kullanma şartlarına dikkat etme	6	4.2	53	36.8	57	39.6	28	19.4
6. Ulaşılan bilgileri ihtiyaca göre grafik resim şema vb. araçlar kullanarak yeniden biçimlendirme	13	9.0	31	21.5	50	34.7	50	34.7
7. Sunularda hedef kitlenin özelliklerini dikkate alma	3	2.1	31	21.5	23	16.0	87	60.4
8. Ulaşılan bilgileri çeşitli teknolojiler kullanarak paylaşma	4	2.8	29	20.1	68	47.2	43	29.9

Tablo-6 incelendiğinde, öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı standartlarını karşılama açısından yeterli oldukları söylenebilir. Özellikle “Sunularda hedef kitlenin özelliklerini dikkate alma” kriterine hemen tüm öğretmen adaylarının dikkat ettikleri görülmektedir. “Bilginin doğruluğunu kontrol etme” ve “Ulaşılan bilgileri sınıflandırma” konularında da öğretmen adayları dikkatli davranmaktadırlar.

Öğretmen adaylarının bilgiye ulaşmada, bilgiyi işlemede ve paylaşmada karşılaştıkları engelleyici nedenlerden “ulaşılan bilgilerin yabancı dilde yazılmış olması”, “kaynak kişilerin ilgisiz/isteksiz tutumları”, “ders hocaları tarafından verilen ödevler için bilgi arama ihtiyacı duyulmaması”, “ders hocalarının yönlendirmemesi” ve “okulun fiziki imkânları düzenlemede ve araç gereç temininde yetersiz olması”, öğretmen adaylarını oldukça fazla etkilemektedir. Diğer nedenlerin, öğretmen adaylarının bilgiye ulaşmasında ve bilgiyi işleyip paylaşmasında fazla etkili olmadığını söylemek mümkündür. Bu sonuç, üniversitenin ve ders hocalarının bilgi okuryazarlığı konusunda çok da duyarlı olmadığı ve öğretmen adaylarının yıllardan beridir almakta olduğu yabancı dil derslerinin etkisiz olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo-7. *Bilgiye Ulaşma Bilgiyi İşleme ve Paylaşma aşamalarında Öğretmen Adaylarının Karşılaştığı Engelleyici Nedenler*

Bilgiye Ulaşma Bilgiyi İşleme ve Paylaşma Aşamalarında Öğretmen Adaylarının Karşılaştığı Engelleyici Nedenler	Hiçbir zaman		Nadiren		Ara sıra		Her zaman	
	F	%	F	%	F	%	F	%
1. Bilgi miktarının çok fazla olması	15	10.4	28	19.4	90	62.5	11	7.6
2. Ulaşılan bilgilerin güvenilir olmaması	16	11.1	58	40.3	60	41.7	9	6.3
3. Ulaşılan bilgilerin yabancı dilde yazılmış olması	6	4.2	38	26.4	69	47.9	31	21.5
4. Bilgisayara/internete ulaşma imkânlarının kısıtlı olması	43	29.9	57	39.6	41	28.5	3	2.1
5. Bilgisayar/internet kullanma konusunda bilgilerinin yetersizliği	40	27.8	51	35.4	43	29.9	10	6.9
6. Kütüphanelerin işleyiş sistemlerinin uygun olmaması	41	28.5	41	28.5	54	37.5	8	5.6
7. Kütüphanelerden nasıl bilgi alınabileceğini bilmiyor olma	58	40.3	30	20.8	44	30.6	12	8.3
8. Kütüphanedeki bilgi kaynaklarını yetersizliği	47	32.6	39	27.1	52	36.1	5	3.5
9. Kütüphane çalışanlarının olumsuz tutumları	50	34.7	46	31.9	38	26.4	10	6.9
10. Kurumların ilgisiz/isteksiz tutumları	21	14.6	65	45.1	47	32.6	11	7.6
11. Kaynak kişilerin ilgisiz/isteksiz tutumları	17	11.8	51	35.4	60	41.7	16	11.1
12. Verilen ödevler için bilgi arama ihtiyacı duyulmaması	48	33.3	42	29.2	31	21.5	23	16.0
13. Ders hocalarının yönlendirmemesi	12	8.3	43	29.9	62	43.1	27	18.8
14. Bilgiye ulaşım işleme konusundaki yetersiz eğitim	34	23.6	44	30.6	61	42.4	5	3.5
15. Okulun fiziki imkânları düzenlemede ve araç gereç temininde yetersiz olması	13	9.0	47	32.6	49	34.0	35	24.3
16. Fotokopi, çıktı vb. maliyetlerinin fazla olması	30	20.8	37	25.7	65	45.1	12	8.3

4. Sonuç ve Öneriler

4.1. Sonuçlar

Öğretmen adayları bilgi kaynağı olarak, en çok interneti ve kütüphaneyi kullanmaktadırlar. Ancak internet, bilgiyi saklamak ve paylaşmak için oldukça az kullanılmaktadır. Öğretmen adayları internette bilgi aramak için genellikle Türkçe siteleri tercih etmektedir. Öğretmen adaylarının en çok kullandığı arama motoru Google'dır. Öğretmen adayları, nadiren de olsa, kütüphaneye gitmektedir. Bilgi kaynağı olarak kaynak kişiler ve kurumlar genellikle tercih edilmemektedir.

Öğretmen adayları bilgiyi işlemek için, bilgisayarı oldukça fazla kullanmaktadır. Bilgiyi işleme veya sunma için genellikle yazı işleme programlarını kullanmaktadır. Ancak diğer programların kullanılma oranları da oldukça yüksektir.

Öğretmen adaylarının bilgi paylaşımı, bilginin saklanması veya taşınması için genellikle fotokopi ve manyetik/dijital kayıt araçlarını tercih ettikleri söylenebilir.

Okulun fiziki imkânları düzenlemede ve araç gereç temininde yetersiz olması, ulaşılan bilgilerin yabancı dilde yazılmış olması, kaynak kişilerin ilgisiz/isteksiz tutumları, ders hocaları tarafından verilen ödevler için bilgi arama ihtiyacı duyulmaması ve ders hocalarının yönlendirmemesi öğretmen adaylarının bilgi arama, bilgiyi alma, işleme ve sunmada karşılaştıkları en önemli engelleyici nedenlerdir.

Öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlıkları seviyelerinin oldukça iyi olduğunu söylemek mümkündür. Hemen tüm denekler, bir bilgiyi nasıl arayacağını, alacağını, işleyeceğini ve sunacağını bilmektedir. Ancak öğretmen adaylarının bilgiyi saklama ve prosedüre uygun bilgi alma konusunda yetersiz olduğunu söylemek mümkündür.

4.2. Öneriler

Tüm bu sonuçlar ışığında, üniversitelerde öğrencilerin internete girebileceği bilgisayar laboratuvarlarının sayısını artırılması; ders hocalarının etkinlik veya ödev verirken bilgiyi arama, alma, işleme ve sunma becerilerini içeren konuları seçmesi veya ödevleri bu becerileri geliştirici formatta vermeleri ve değerlendirmeleri önerilebilir. Öğretmen adaylarının hemen tamamı zaten bilgisayar kullanabilmektedirler. Hal böyleyken, temel bilgisayar kullanma becerilerinin öğretildiği bilgisayar derslerinin formatı değiştirilebilir. Günümüzde, toplum sınıf öğretmeninden sadece okuma, yazma, aritmetik beceriler ve temel genel kültürü öğretmesini beklememektedir. Dünyadaki gelişmeler öğretmenin rolünü de değiştirmiştir. Çağın gerektirdiği yeterliliklerin (görsel okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı, düşünme becerileri, kaynak kullanımı, zaman yönetimi, karar alma, sorumluluk alma, iletişim vb.) öğretildiği bir ders, öğretmen yetiştirme müfredatına konabilir. Bu sayede öğretmen adayları sadece öğretmenliği değil “öğretmen olmayı” da öğrenebilir.

Kaynaklar

- 21st Century Skills Information Literacy. <<http://ncrel.org/enguage/skills/>> (10.03.2005)
- Bilgi Okuryazarlığı Becerileri. <http://elma.net.tr> (15.01.2002)
- Council of Australian University Librarians. (2001). *Information Literacy Standards*, (Birinci Baskı) Adelaide: Library Publications
- ERDEM Mukaddes ve AKKOYUNLU Buket (2002) Bilgi Okuryazarlığı Becerileri ve Bu Becerilerin Öğrencilere Kazandırılması İçin Düzenlenecek Öğrenme Ortamlarının Özellikleri. *Journal Of Qafqaz University S.9 (Bahar)*
- ERDEM Mukaddes ve AKKOYUNLU Buket (2002). Bilgi Okuryazarlığı. *Bilişim Dergisi, s.83 (Ağustos)*
- Grade-specific Information Literacy skills for The Research Quest <<http://gladstone.vsb.bc.ca/library/infolit/>> (21.03.2005)
- HANCOCK, Vicki (2005). Information Literacy for Lifelong Learning. *ERIC, Eric Digest no: ED358870 (17.1.2005)*
- HALİS, İsa. (2002). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Ankara: Nobel Yayınları
- Information Literacy in an Information Society. *ERIC, Digest no: 19940501 (15.01.2004)*
- Information Literacy Outcomes with Ideas for Active Learning & Assessment Compiled <<http://dizzy.library.arizona.edu/library/>> (01.05 2002)
- RATTERAY, Oswald (2002). Information Literacy in Self Study and Accreditation. *Journal of Academic Librarianship S.28 s.368-376 (Kasım)*
- TONTA, Yaşar (2005) İnternet ve Elektronik Bilgi Yönetimi <<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/courses/fall2002/kut655/01-ebysion2.pdf>> (25.3.2005)